

УДК 343.13

DOI [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(Print\)14.2026.282-289](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print)14.2026.282-289)

Р. А. Кичко,

аспірант кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
email: roman.kychko@gmail.com
ORCID 0009-0002-0948-2897

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ОБМЕЖЕННЯМ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

JUDICIAL CONTROL OVER THE RESTRICTION OF PROPERTY RIGHTS DURING THE APPLICATION OF CERTAIN MEASURES TO ENSURE CRIMINAL PROCEEDINGS

У статті досліджено судовий контроль як процесуальну гарантію недоторканності права власності під час застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження – тимчасового вилучення та арешту майна. Актуальність теми зумовлена тим, що ці заходи безпосередньо обмежують конституційне право особи володіти, користуватися та розпоряджатися майном, а частка задоволених клопотань про арешт майна переважає над відмовами в задоволенні таких клопотань. Метою статті є визначення критеріїв, за допомогою яких суддя зобов'язаний перевіряти співрозмірність обмеження права власності та водночас встановити причини, за яких ці критерії не застосовуються на практиці, а також визначення пропозицій змін до законодавства, які здатні усунути зазначену проблематику. Визначено, що в науковій спільноті розглядається широке й вузьке розуміння судового контролю, водночас обґрунтовано, що для перевірки співрозмірності обмеження права власності це розмежування є юридично нейтральним, оскільки вимоги до вмотивованості рішення про арешт майна є єдиними для всіх стадій розгляду цього питання. Установлено, що критерії правомірності обмеження мають визначатися з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, зокрема за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, яка визначає законність, легітимну мету та справедливий баланс між приватними й публічними інтересами. На підставі проведеного аналізу ухвал слідчих суддів та апеляційних судів виявлено типові проблеми правозастосування, які полягають у тому, що передбачена пунктом 5 частини другої статті 173 КПК України оцінка розумності та співмірності обмеження здебільшого підміняється відтворенням тексту клопотання органу досудового розслідування, водночас вимога частини четвертої цієї статті щодо неприпустимості зупинення правомірної підприємницької діяльності залишається поза увагою слідчих суддів. Окремо визначено проблему, за якої тимчасово вилучене майно утримується поза межами строку, встановленого частиною п'ятою статті 171 Кодексу та обґрунтовано, що проблема має переважно правозастосовний, а не законодавчий характер, оскільки наявний нормативний інструментарій перевірки співрозмірності залишається незадіяним. Водночас виокремлено дві проблеми нормативного регулювання, які неможливо усунути через практику, це стосується безособового характеру обов'язку повернення тимчасово вилученого майна за частиною п'ятою статті 171 КПК України, що має наслідком його можливу реалізацію виключно з ініціативи власника та відсутність визначеного строку дії арешту майна. Наукова новизна полягає у визначенні поняття судового контролю за обмеженням права власності та в

розроблених пропозиціях змін до статей 171, 173 і 174 КПК України, зокрема щодо запровадження строку дії арешту майна та періодичного перегляду його обґрунтованості, ініційованого стороною обвинувачення.

Ключові слова: судовий контроль, недоторканність права власності, заходи забезпечення кримінального провадження, арешт майна, тимчасове вилучення майна, слідчий суддя, співрозмірність.

The article examines judicial control as a procedural guarantee of the inviolability of property rights during the application of certain measures to ensure criminal proceedings, namely the temporary seizure and attachment of property. The relevance of the topic stems from the fact that these measures directly restrict a person's constitutional right to own, use and dispose of property, while the share of granted motions for attachment remains consistently high. The purpose is to establish the criteria by which an investigating judge must verify the proportionality of a restriction of property rights, to determine why those criteria are not applied in practice, and to draft legislative amendments. A broad and a narrow understanding of judicial control coexist in doctrine; it is argued that for the purposes of proportionality review this distinction is legally neutral, since the requirements for reasoning a decision on attachment are identical at every stage of its consideration. The criteria of lawfulness of the restriction are determined in the light of the case law of the European Court of Human Rights under Article 1 of Protocol No. 1: lawfulness, legitimate aim, and a fair balance of private and public interests. Based on an analysis of rulings of investigating judges and courts of appeal, typical defects of law enforcement are identified: the reasonableness and proportionality assessment required by Article 173 of the Criminal Procedure Code of Ukraine is largely replaced by a reproduction of the motion; the requirement not to suspend lawful business activity is disregarded; seized property is retained beyond the statutory period. It is argued that the problem is predominantly one of law enforcement rather than legislation. Two defects of regulation that cannot be remedied through practice are singled out — the impersonal wording of the duty to return temporarily seized property under Article 171(5) of the Code, which leaves it operative only at the owner's initiative, and the absence of a defined period of attachment. The scientific novelty lies in the author's definition of judicial control and in the drafted amendments to Articles 171, 173 and 174 of the Code, in particular a fixed period of validity of attachment and a periodic review of its justification initiated by the prosecution.

Key words: judicial control, inviolability of property rights, measures to ensure criminal proceedings, attachment of property, temporary seizure of property, investigating judge, proportionality.

Постановка проблеми. Стаття 16 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) встановлює, що позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення [7], що є логічним продовженням положень статті 41 Конституції України про непорушність права приватної власності [6]. Однак сама мета таких заходів передбачає, що ці обмеження постійно застосовуються під час досудового розслідування, а в деяких випадках таке застосування відбувається до моменту надання відповідного оцінювання слідчим суддею.

Актуальність проблеми обмеження права власності під час застосування окремих заходів забезпечення зросла останніми роками, що безпосередньо обумовлюється збільшенням кількості кримінальних проваджень щодо економічних злочинів. Так, для прикладу 2025 року до судів першої інстанції Київської області надійшло 2 988 клопотань про арешт майна, з яких 2 661 було задоволено. Тобто частка задоволених клопотань, а як наслідок і обмеження права власності, становить приблизно 89 % [5]. На нашу думку, вказане свідчить про те, що відмова в задоволенні клопотання є, найімовірніше, винятком. Водночас згадана статистика не дає підстав стверджувати про відсутність судового контролю в схожих питаннях, проте робить визначальним питання про змістовність перевірки слідчим суддею, яка передує накладенню арешту.

Основна проблема судового контролю під час застосування окремих заходів забезпечення може полягати в розриві між нормативним закріпленням і правозастосуванням, оскільки закон

формулює розгорнутий перелік обставин, які слідчий суддя зобов'язаний врахувати, вирішуючи питання про арешт майна, водночас вмотивованість ухвали нерідко зводиться до формального цитування положень КПК України. Наслідком цього є ситуації, за яких судовий контроль формально наявний, але не виконує захисної функції. Водночас саме таку конструкцію Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово визнавав такою, що не відповідає статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження судового контролю в науковій доктрині за майновими обмеженнями відбувалося в двох напрямках. Перший напрям, представлений монографією О. В. Верховгляд-Герасименко [2] й дослідженням С. М. Смокова і К. Г. Горелкіної [11], стосується гарантій майнових прав особи та зосереджений на матеріальному змісті обмеження. Другий напрям зі свого боку охоплює природу й межі судово-контрольної діяльності, зокрема в ньому можна виділити праці О. Г. Шило [23] та І. В. Гловюк [3], дослідження А. Р. Туманянц [14], роботу М. Г. Шавкуна [21], А. Ф. Бондюка [1], колективну монографію Л. Д. Удалової, Д. О. Савицького, В. В. Рожної та Т. Г. Ільєвої [20] та монографії М. А. Макарова [9] і С. Л. Шаренко [22], в яких домінує процесуальна форма. Загальнотеоретичне підґрунтя створюють дослідження принципів провадження О. П. Кучинської [8].

Ці напрями досліджень майже не перетинаються, і саме на їхньому стику залишається невирішеним питання: за якими критеріями слідчий суддя має оцінювати співрозмірність майнового обмеження та які наслідки можуть настати, якщо таке оцінювання не здійснювалось.

Мета статті – з'ясувати, за якими критеріями слідчий суддя має перевіряти співрозмірність обмеження права власності під час застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема під час тимчасового вилучення та арешту майна, а також встановити, чому ці критерії не знаходять реалізації на практиці з подальшою розробкою пропозицій змін до КПК України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обсяг поняття судового контролю в науковій площині визначається неодноково. Так, у широкому значенні його розуміють як напрям діяльності слідчого судді, що забезпечує законність рішень і дій слідчого, прокурора з метою дотримання прав, свобод та інтересів осіб у провадженні [1, с. 3; 20, с. 29], або як систему процесуальних дій і рішень суду, спрямованих на перевірку діяльності органів досудового розслідування [21, с. 7]. Принциповою для цього дослідження є позиція А. Р. Туманянц, яка серед ознак контрольної функції суду першочерговою називає ту, яка передбачає, що під час такої діяльності не вирішується питання про винуватість особи, а її предметом є перевірка правомірності застосування заходів примусу, що обмежують конституційні права [14, с. 20–22]. Саме це відмежовує контроль за майновими обмеженнями від правосуддя й узгоджується з пунктом 18 частини першої статті 3 КПК України [7].

Натомість І. В. Гловюк розмежовує дві функції слідчого судді. Перша – це забезпечення законності обмеження прав учасників провадження (дозвільні повноваження) і друга – судовий контроль за розглядом скарг у порядку статей 303–307 КПК України та перевірку підстав уже вчинених дій [3, с. 252]. Аргумент побудований на тому, що судовий контроль може мати лише наступний характер, враховуючи те, що для його реалізації потрібна певна підконтрольна діяльність, що потребує коригування, тоді як під час розгляду клопотання про арешт судова діяльність має лише перспективну діяльність, оскільки відсутня діяльність, яка потребує контролю [3, с. 119–120].

У цій статті обираємо широке розуміння судового контролю, однак не через хибність протилежної позиції. Запропоноване І. В. Гловюк розмежування судового контролю за спрямованістю діяльності є доктринально коректним, проте, на нашу думку, саме для стандарту перевірки співрозмірності майнового обмеження воно залишається юридично нейтральним, тому що стандарт перевірки визначається не природою повноваження, а змістом вимог до вмотивованості, які однакові й тоді, коли суддя дає дозвіл, і тоді, коли перевіряє вже вчинену дію.

Цілком логічним було б припустити, що для попереднього судового контролю стандарт доказування міг би бути іншим, наприклад гнучкішим, оскільки суддя оцінює перспективу слідчої діяльності, якої фактично ще не було. Однак відкидаємо таку гіпотезу, тому що

прогностичний характер оцінювання не нівелює ризиків безпідставного та надмірного втручання в майнові права особи, а отже, вимагає такого самого належного рівня оцінювання пропорційності втручання, як і контроль за вже вчиненими діями. Відповідно, єдині вимоги до обґрунтування рішень щодо арешту майна закріплені в пункті 2 частини третьої статті 132 та пунктах 5 і 6 частини другої статті 173 КПК України [7] і є тотожними як для накладення арешту, так і для його скасування.

Тому надалі термін «судовий контроль» вживається як збірний – для позначення обох груп повноважень слідчого судді, пов'язаних з обмеженням права власності.

З урахуванням наведеного судовий контроль за обмеженням права власності під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження пропонується визначити як напрям кримінальної процесуальної діяльності слідчого судді, суду, змістом якого є перевірка правових підстав, фактичної обґрунтованості та співрозмірності майнового обмеження з метою недопущення свавільного втручання держави в право особи володіти, користуватися й розпоряджатися своїм майном.

Заходи забезпечення кримінального провадження характеризуються різним ступенем втручання в право власності та його обмеження, що зумовлює потребу звужити предмет дослідження лише до найбільш обтяжливих із них. Безумовно, втручанням у майнову сферу є і тимчасовий доступ до речей та документів із вилученням їхніх оригіналів (статті 159–166 КПК України), і грошове стягнення (статті 144–147 КПК України). Однак для цілей цього дослідження вони мають менше значення, оскільки обсяг та інтенсивність їхніх негативних наслідків для власника чи володільця майна є значно меншими порівняно з тимчасовим вилученням та арештом майна, які до того ж є найбільш тривалими в часі обмеженнями.

Тимчасове вилучення майна (статті 167–169 КПК України) застосовується без судового дозволу, тож протипагою слугує стислий строк наступного контролю, упродовж якого клопотання про арешт має бути подане не пізніше наступного робочого дня після вилучення, інакше майно негайно повертається особі (частина п'ята статті 171 КПК України) [7]. Арешт є найтривалішим обмеженням, а перевірка його підстав охоплює і скасування за статтею 174 КПК України за тотожним стандартом співрозмірності.

Зважаючи на те, що нормативні критерії перевірки зосереджені переважно в двох статтях, їхнє застосування потребує системного тлумачення. Зокрема, якщо пункт 2 частини третьої статті 132 КПК України загалом вимагає доведення того, що потреби досудового розслідування виправдовують заявлений ступінь втручання в права особи, то частина друга статті 173 КПК України конкретизує цей стандарт безпосередньо стосовно арешту майна. Відповідно до цієї норми слідчий суддя під час розгляду клопотання зобов'язаний врахувати розумність і співрозмірність обмеження завданням кримінального провадження, а також ті наслідки, які матиме арешт для підозрюваного, обвинуваченого, засудженого й третіх осіб. Крім того, незважаючи на те, що частина четверта цієї статті закріплює фундаментальну вимогу мінімальної достатності (вимагаючи застосувати такий спосіб арешту, який не зупинить і надмірно не обмежить правомірної підприємницької діяльності) [7], у реальній правозастосовній практиці ця гарантія майже не реалізується.

Зважаючи на те, що змістовне наповнення цих критеріїв розкривається в рішеннях ЄСПЛ, варто зазначити, що за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції втручання в право власності є правомірним лише за умови одночасної відповідності трьом вимогам: законності, легітимної мети та справедливого балансу між загальним інтересом і захистом прав особи [10]. Водночас, якщо концептуальні основи цих вимог були сформульовані в справі «Спорронг і Льоннрот проти Швеції» [25], то в справі «Іатрідіс проти Греції» ЄСПЛ окремо наголосив на первинності законності, яка є базовою передумовою будь-якого втручання [24]. У цьому контексті показовим для України є рішення в справі «Іст/Вест Альянс Лімітед проти України», у якому Суд констатував порушення через те, що майно підприємства утримувалося за відсутності правових підстав, а передбачений національним законодавством судовий контроль не був ефективним [13]. Із цього безпосередньо випливає, що сама наявність контрольного механізму не звільняє державу від відповідальності, якщо на практиці він не спрацьовує чи не застосовується повною мірою.

З метою з'ясування того, як на практиці реалізуються зазначені вище критерії, у базі Єдиного державного реєстру судових рішень було проаналізовано ухвали слідчих суддів за 2025 рік про арешт майна, а також ті ухвали апеляційних судів, що постановлялися за результатами їхнього перегляду. Незважаючи на те, що наведені далі судові рішення не претендують на абсолютну статистичну репрезентативність, вони слугують належним підґрунтям для ілюстрації тих сталих підходів, які систематично повторюються в правозастосовній діяльності. Відповідно, на підставі аналізу цих судових актів видається за можливе виокремити чотири типові проблемні питання, які за своєю природою чітко поділяються на недоліки правозастосування та дефекти нормативного регулювання.

Перший і найпоширеніший недолік правозастосування полягає в тому, що реальне оцінювання співрозмірності втручання підміняється формальним дублюванням доводів, викладених у клопотанні органу досудового розслідування. Зокрема, незважаючи на те, що в мотивувальній частині судових ухвал зазвичай міститься пряме посилання на пункт 5 частини другої статті 173 КПК України, на практиці вартість майна, на яке накладається арешт, у жодному разі не зіставляється слідчим суддею з розміром імовірної конфіскації чи заявленого цивільного позову. Так, ухвалою Київського апеляційного суду від 07 липня 2026 року в справі № 757/17617/26-к скасовано арешт у провадженні, де нікому не повідомлено про підозру, санкція статті не передбачає конфіскації, а цивільний позов не заявлено: ні слідчий, ні слідчий суддя «не оцінили розумність і співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження, а також наслідки арешту майна грошових коштів для власника майна» [18]. В ухвалі того самого суду від 01 липня 2026 року в справі № 757/27764/26-к слідчий суддя позбавив власників права користування квартирами та паркомісцем у супереч частині дванадцятій статті 170 КПК України, за якою заборона використання житла особами, які проживають у ньому на законних підставах, не допускається [16].

Другий недолік стосується застосування положень частини четвертої статті 173 КПК України, яка прямо забороняє обирати такий спосіб арешту, що зупиняє правомірну підприємницьку діяльність. Проте, незважаючи на наявність цієї імперативної норми, у судовій практиці арешт нерідко накладається на банківські рахунки повним обсягом, що фактично призводить до блокування законної господарської діяльності підприємства. Ухвалою від 04 червня 2026 року в справі № 757/19759/26-к скасовано ухвалу слідчого судді, який не врахував, що сам прокурор просив зберегти сплату податків, зборів (обов'язкових платежів) і заробітної плати; аналогічною є ухвала від 15 травня 2026 року в справі № 761/13086/25 [17; 19]. Показово, що надмірність обмеження виникла не з ініціативи сторони обвинувачення, а внаслідок незастосування слідчим суддею вимоги мінімальної достатності.

Третє проблемне питання має вже іншу природу – це дефект нормативного регулювання, який виявляється, коли клопотання про арешт тимчасово вилученого майна не подається в строк, встановлений частиною п'ятою статті 171 КПК України, а майно власникові не повертається. Хоча закон прямо встановлює обов'язок повернути майно, він формулює його безособово, унаслідок чого цей механізм не спрацьовує автоматично. З огляду на це особа змушена самостійно оскаржувати бездіяльність уповноважених суб'єктів, перебираючи на себе тягар захисту права, порушення якого є очевидним уже із самого факту спливу процесуального строку.

Незважаючи на те, що окремого офіційного обліку скарг саме на неповернення майна не ведеться, загальний масштаб проблеми оскаржень ілюструє той факт, що лише до Вищого антикорупційного суду 2025 року надійшло 1 522 скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, до масиву яких входять і згадані скарги [4]. У цьому контексті показовою є ухвала цього самого суду від 02 вересня 2025 року в справі № 991/8135/25, у якій суд визнав, що статусу тимчасово вилученого набуває все майно, вилучене під час обшуку, а тому його подальше утримання без розгляду клопотання про арешт є позбавленим правових підстав, через що таке майно підлягає безумовному поверненню [15].

Четвертий системний дефект нормативного регулювання полягає в тому, що арешт майна не має визначеного строку дії. У тривалих провадженнях це фактично перетворює тимчасове обмеження на безстрокове: підстави арешту перевіряються одноразово, а тягар ініціювання

його скасування за статтею 174 КПК України перекладається на власника. У справі «Узан та інші проти Туреччини» ЄСПЛ визнав таку практику несумісною зі статтею 1 Першого протоколу, наголосивши на потребі в регулярному індивідуальному перегляді обмежень [12]. Запровадження періодичної перевірки без жорстких часових меж відкидаємо, оскільки такий підхід позбавлений процесуального тригера та залишає простір для бездіяльності слідства. Натомість встановлення фіксованого строку дії ухвали (наприклад, шість місяців) автоматично створює такий тригер, зобов'язуючи сторону обвинувачення превентивно доводити потребу в продовженні втручання. Доктринально цей механізм підтверджується дієвою аналогією зі статтями 197 та 199 КПК України, де регулярний судовий контроль за запобіжними заходами гарантується саме імперативним закінченням строків дії ухвал [12].

Наведені проблемні питання доцільно згрупувати за правовою природою, оскільки від неї залежить спосіб врегулювання. Перші два є недоліками правозастосування – вони виникають не через відсутність норми, а через її незастосування: наведені ухвали свідчать, що приписів пункту 2 частини третьої статті 132 і пунктів 5, 6 частини другої та частини четвертої статті 173 КПК України достатньо, щоб скасувати необґрунтоване обмеження, проте норма не має процесуального «важеля» – вона вимагає врахувати обставини, але не вимагає відобразити результат у тексті ухвали. Третє й четверте питання неможливо виправити лише тлумаченням чи правозастосуванням, оскільки жодна норма не покладає на прокурора обов'язку діяти без ініціативи власника. Це дефекти нормативного регулювання. Саме цим розмежуванням зумовлена й структура пропозицій: перша конкретизує вимоги до змісту ухвали й тим самим покращує якість правозастосування, дві інші усувають дефекти правового регулювання, яких практика подолати не здатна.

Перший дефект стосується повернення тимчасово вилученого майна та вимагає уточнення наявних приписів, а не заповнення правової прогалини. Хоча частина п'ята статті 171 КПК України вже передбачає обов'язкове повернення майна в разі неподання клопотання про арешт [7], дефект полягає в тому, що ця норма сформульована безособово. Не визначаючи конкретного суб'єкта обов'язку та наслідків його невиконання, вона призводить до того, що механізм спрацьовує лише тоді, коли власник змушений самостійно оскаржувати бездіяльність. Тому частину п'яту статті 171 КПК України доцільно доповнити реченнями: «У разі неподання клопотання у зазначений строк прокурор не пізніше наступного робочого дня після його спливу ухвалює рішення у формі постанови про повернення тимчасово вилученого майна та забезпечує його фактичне повернення особі, у якої майно було вилучено». Це переносить тягар вчинення дій із власника на прокурора. Розміщення механізму безпосередньо в частині п'ятій статті 171, а не в статті 169 Кодексу, зумовлене тим, що гіпотеза пропонованої норми повністю визначається саме цією частиною, а тому відривати спосіб реалізації обов'язку від правила, яке його встановлює, означало б зберегти ту саму розірваність регулювання, що й спричиняє дефект.

Щоб оцінювання співрозмірності стало реальним, а не формальним, частину другу статті 173 КПК України пропонується доповнити абзацом: «В ухвалі про арешт майна слідчий суддя, суд зобов'язані навести мотиви, за яких обмеження права власності визнано співрозмірним, із зазначенням співвідношення вартості майна, на яке накладається арешт, і розміру можливої конфіскації, спеціальної конфіскації або заявленого цивільного позову, а також обґрунтування неможливості досягнення мети арешту менш обтяжливим способом». Ця норма не створює нового критерію, а надає наявному процесуальній формі, через що невідображення мотивів стає підставою для скасування ухвали. Водночас загальна вимога вмотивованості (стаття 370 КПК України) цієї функції не виконує, оскільки визначає лише властивість рішення, а не предмет мотивування, даючи змогу судам обмежуватися беззмістовним посиланням на закон без реального зіставлення конкретних величин.

Нарешті, безстроковість обмеження права власності під час арешту майна усувається доповненням двох статей. Строк дії арешту та порядок його продовження за своєю природою є характеристикою самого обмеження, а не способу його припинення, тому їхнє місце – у статті 173 КПК України, яку пропонується доповнити частиною такого змісту: «Арешт майна діє впродовж шести місяців з дня постановлення ухвали про його накладення. Слідчий суддя, суд за

клопотанням прокурора або слідчого за погодженням з прокурором може продовжити строк дії арешту майна, але не більше ніж на шість місяців. Обов'язок доведення того, що підстави, передбачені частиною другою цієї статті, продовжують існувати, покладається на прокурора або слідчого». Натомість наслідок незвернення з таким клопотанням належить до предмета статті 174 цього Кодексу, частину першу якої пропонується доповнити положенням: «Арешт майна підлягає скасуванню також у разі неподання клопотання про продовження строку дії арешту майна або відмови в його задоволенні; у цих випадках слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про скасування арешту майна». Такий поділ відтворює структуру, за якою Кодекс урегулював тримання під вартою, де строк дії ухвали та порядок його продовження виокремлено в статтях 197 і 199, тобто безпосередньо в частині норм про застосування заходу, а не про його припинення. Фіксований строк обрано замість прив'язки до строків досудового розслідування (стаття 219 цього Кодексу) з двох причин. Строки досудового розслідування за статтею 219 обчислюються з дня повідомлення особі про підозру, тож у провадженнях, де підозру нікому не повідомлено, – а саме такою є ситуація у наведеній вище справі №757/17617/26-к, – перегляд не застосовувався б узагалі, тобто механізм не спрацьовував би там, де він найпотрібніший. Крім того, арешт зберігає чинність і під час судового розгляду, на який строки досудового розслідування не поширюються. Вимога окремої ухвали про скасування, замість автоматичного припинення арешту, зберігає документальну підставу для внесення змін до реєстрів обтяжень і вилучає розбіжність між процесуальним і фактичним станом майна. Зворотним боком пропозиції є зростання навантаження на суд, однак альтернативою залишається безстрокове обмеження права власності без судової перевірки [12].

Висновки. Судовий контроль за обмеженням права власності потрібно розуміти як напрям кримінальної процесуальної діяльності слідчого судді, суду, змістом якого є перевірка правових підстав, фактичної обґрунтованості та співрозмірності майнового обмеження. Функціональне розмежування дозвільних і контрольних повноважень для цієї перевірки є юридично нейтральним, оскільки стандарт перевірки співрозмірності є єдиним і застосовується однаково на всіх стадіях розгляду питання про арешт майна.

Чинний КПК України містить достатній інструментарій для перевірки співрозмірності: пункт 2 частини третьої статті 132, пункти 5 і 6 частини другої та частина четверта статті 173. Наведені ухвали апеляційних судів підтверджують, що цих норм достатньо для скасування необґрунтованого обмеження, тож проблема тут має не законодавчий, а правозастосовний характер і усувається конкретизацією вимог до змісту ухвали. Натомість безособовий характер обов'язку повернути тимчасово вилучене майно, передбачений частиною п'ятою статті 171 Кодексу, і відсутність визначеного строку дії арешту з періодичним переглядом його обґрунтованості є дефектами нормативного регулювання, які потребують доповнення статей 171, 173 і 174 КПК України; періодичний перегляд узгоджується з практикою ЄСПЛ, яка визнає неприпустимим збереження майнових обмежень без регулярного індивідуального перегляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондюк А. Ф. Процесуальні основи статусу слідчого судді у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 241 с.
2. Верхогляд-Герасименко О. В. Забезпечення майнових прав особи при застосуванні заходів кримінально-процесуального примусу : монографія. Харків : Юрайт, 2012. 213 с.
3. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. : монографія. Одеса : Юридична література, 2015. 712 с.
4. Звіт про розгляд справ і матеріалів кримінального провадження за 2025 рік / Вищий антикорупційний суд. URL : https://court.gov.ua/storage/portal/hcac/statistics/reports/1-K_2025.pdf
5. Звіти судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2025 рік / Територіальне управління Державної судової адміністрації України в Київській області. URL : https://ko.court.gov.ua/tu10/90/91/zvitnist_pro_stan_2025

6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 288 с.
9. Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному провадженні : монографія. Київ : Центр навчальної літератури, 2016. 340 с.
10. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535
11. Смоков С. М., Горелкіна К. Г. Гарантії застосування заходів процесуального примусу у кримінальному судочинстві : монографія. Одеса : Астропринт, 2012. 152 с.
12. Справа «Узан та інші проти Туреччини» (Uzan and Others v. Türkiye) : пресреліз ЄСПЛ № 083 (2019) від 05.03.2019 щодо рішення у справі (заяви № 19620/05, 41487/05, 17613/08, 19316/08) / пер. з англ. ; ECHR: Ukrainian Aspect. URL : <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-uzan-ta-inshi-proti-turechchini-pres-reliz/>
13. Справа «East/West Alliance Limited проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 23.01.2014 (заява № 19336/04). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_994
14. Туманянц А. Р. Контрольні функції суду у сфері кримінального судочинства : монографія. Харків : Основа, 2000. 108 с.
15. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 02.09.2025 у справі № 991/8135/25 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130394133>
16. Ухвала Київського апеляційного суду від 01.07.2026 у справі № 757/27764/26-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138055371>
17. Ухвала Київського апеляційного суду від 04.06.2026 у справі № 757/19759/26-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137203017>
18. Ухвала Київського апеляційного суду від 07.07.2026 у справі № 757/17617/26-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138240557>
19. Ухвала Київського апеляційного суду від 15.05.2026 у справі № 761/13086/25 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127663893>
20. Функція судового контролю у кримінальному процесі : монографія / Л. Д. Удалова, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, Т. Г. Ільєва. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 176 с.
21. Шавкун М. Г. Процесуальний контроль органів державної влади на досудових стадіях кримінального процесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 22 с.
22. Шаренко С. Л. Теоретико-прикладні основи діяльності слідчого судді в кримінальному провадженні : монографія. Харків : Право, 2021. 480 с.
23. Шило О. Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Право, 2011. 472 с.
24. Iatridis v. Greece : рішення Європейського суду з прав людини від 25.03.1999 (заява № 31107/96). URL : <https://hudoc.echr.coe.int>
25. Sporrang and Lönnroth v. Sweden : рішення Європейського суду з прав людини від 23.09.1982 (заяви № 7151/75, 7152/75). URL : <https://hudoc.echr.coe.int>

Дата надходження статті: 04.08.2026

Дата прийняття статті: 31.08.2026

Дата публікації статті: 14.09.2026